

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

135:1 • 2015

Vad är kunskapshistoria?

JOHAN ÖSTLING* *Lunds universitet/Swedish Collegium
for Advanced Study (SCAS)*

Historiker har inte varit helt ointresserade av kunskap. Som forskningsobjekt har kunskapen haft sin plats inom vetenskaps-, teknik- och utbildningshistoria, men även figurerat i undersökningar av social-, idé-, miljö-, genus- och kulturhistoriskt snitt. Ändå är kunskapshistoria, som en systematisk vetenskaplig reflexion över kunskapens plats i historien och de system och samhällseliga sammanhang som den har ingått i, ett påfallande nytt och outvecklat fält.

I den engelskspråkiga världen har *history of knowledge* tilldragit sig ökad uppmärksamhet de senaste två decennierna, men en enhetlig riktning eller skola går inte att identifiera. Peter Burke har i tvåvolymverket *A Social History of Knowledge* skrivit en historia som sträcker sig från Gutenberg till Wikipedia. Det är dock mer av en encyklopedisk uppvisning än en studie som bryter ny intellektuell mark. Burke tillstår att det snarast rör sig om en räkka essäer, ”impressionistic in its methods and provisional in its conclusions”.¹ Även i ett skandinaviskt sammanhang har kunskapshistoria börjat dyka upp som ett begrepp under det senaste decenniet, dock också här i en allmän och inte sällan ganska oklar mening.²

* Docent i historia och Pro Futura-forskare, finansierad av Riksbankens Jubileumsfond.

1. Peter Burke, *A Social History of Knowledge: From Gutenberg to Diderot* (Cambridge 2000); dens., *A Social History of Knowledge: From the Encyclopédie to Wikipedia* (Cambridge 2012) s. 1–7.

2. Inom ramen för forskningsprojektet ”Forum for kunnskapshistorie” vid Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet i Trondheim utgavs 2004–2006 sex skrifter i en kunskapshistorisk serie under ledning av Anne Kristine Børresen. Termen ”kunnskapshistoria” förekommer även i Mats Benner & Sven Widmalm, *Kunnskap* (Malmö 2011), som också innehåller flera partier som kan karakteriseras som kunnskapshistoriska.

En mer metodiskt och teoretiskt elaborerad diskussion om kunskaps-historia pågår emellertid i det tysktalande Europa. Sedan cirka år 2000 har *Wissensgeschichte* börjat etablera sig som ett akademiskt fält i form av lärostolar, centrumbildningar, principdiskussioner och utgivning av empiriska studier. I Berlin har stadens tre universitet tillsammans med Max-Planck-Institut für Wissenschaftsgeschichte på senare år intensifierat sitt samarbete med målsättning att skapa ett Berliner Zentrum für Wissensgeschichte. Även om de har utlyst gemensamma tjänster är det än så länge främst en virtuell gemenskap. En centrumbildning i hävdvunnen mening är däremot Zentrum Geschichte des Wissens i Zürich. Sedan grundandet 2005 har det utvecklats till en fullfjädrad utbildnings- och forskningsmiljö inom den kunskapshistoriska sfären, med master- och doktorandutbildningar, seminarier och konferenser, skriftserier och gästforskarprogram. Utöver detta finns det i det tyskspråkiga området enskilda lärostolar med inriktning mot kunskapshistoria. Sedan årtusendeskiftet har *Wissensgeschichte* dessutom dykt upp i alltfler tyskspråkiga boktitlar och det har också införts som ett eget ämnesord i tyska bibliotekssystem, låt vara att det inte är helt uppenbart vad som klassificeras som "Wissensgeschichte".³

Än råder det dock ingen konsensus om vad kunskapshistoria omfattar och ordet *Wissensgeschichte* används utan preciserad innebörd, påpekar Daniel Speich Chassé och David Gugerli i ett försök till lägesbestämning. Det saknas normerande handböcker, det finns ingen vedertagen kanon.⁴

Zürichskolans program

Det närmaste man kommer en programförklaring är Philipp Sarasins artikel "Was ist Wissensgeschichte?" (2011). Han skriver under eget namn men det framgår att texten emanerar ur nämnda Zentrum Geschichte des Wissens i Zürich och de diskussioner som Sarasin och hans kollegor har fört där.⁵ Hans utgångspunkt är att historiker alltid har velat relatera till större sammanhang och sökt helheter, vare sig det var nationen eller samhället. I nyare kulturhistoriskt orienterade studier består dessa

3. Daniel Speich Chassé & David Gugerli, "Wissensgeschichte: Eine Standortbestimmung", *Traverse: Zeitschrift für Geschichte* 1 (2012).

4. Speich Chassé & Gugerli (2012).

5. Philipp Sarasin, "Was ist Wissensgeschichte?", *Internationales Archiv für Sozialgeschichte der deutschen Literatur (IASL)* 36:1 (2011).

helheter av meningssammanhang, diskurser eller semiotiska strukturer. Sarasin urskiljer tre empiriska fält som dessa undersökningar inriktas mot: rationellt motiverade kunskapsformer, trossystem och estetiska uttryck. Han understryker att det inte finns några skarpa gränser mellan nämnda områden och att modernitetens uppkomst i viss mån handlar om hur denna uppdelning i olika sfärer tog form. Ändå finns det, ur pragmatisk synpunkt, en poäng i att hålla fast vid denna åtskillnad.

Mot bakgrund av detta resonemang slår Sarasin fast att *Wissensgeschichte* sysselsätter sig med "den mer eller mindre *rationella kunskapens* ordningsformer", åtminstone för den moderna epoken.⁶ Under 1800-talet fixerades detta vetande i de framväxande vetenskapliga disciplinerna, men det rörde sig om kristallationspunkter som varken innebar inledningen eller avslutningen på en längre process. Trots att den rationellt grundade kunskapen har en stark koppling till universitetet och andra akademiska institutioner är den inte enbart hänvisad dit. "Kunskap utvecklas, förändras och 'förverkligas' alltid på nytt genom cirkulation mellan olika samhälleliga sfärer", skriver Sarasin.⁷

I Sarasins tappning inriktas kunskapshistoria följaktligen mot "den samhälleliga produktionen och cirkulationen av kunskap".⁸ Han klargör denna deklARATION ytterligare. För det första framhäver han att kunskap cirkulerar mellan människor och grupper, eftersom teckensystem och diskurser i princip kan överskrida institutionella, sociala, politiska och geografiska gränser. Detta är inte samma sak som att kunskap sprids fritt och är jämnt fördelad. Men det innebär att kunskap till sitt väsen kan förmedlas, sättas i omlopp och interagera i andra kunskapsfält i olika samhälleliga sammanhang. I dessa processer omformas samtidigt kunskapen. För det andra är kunskap ett historiskt fenomen och behandlas uteslutande som ett sådant i *Wissensgeschichte*. De frågor som står i centrum är inte om vissa former av kunskap är bra eller dåliga, nyttiga eller onyttiga, utan enbart hur, när och möjligen varför en viss typ av kunskap dyker upp och eventuellt försvinner, och i förlängningen vilka effekter den har, i vilka kontexter den uppträder, vem som är dess bärare, i vilka former den manifesteras etcetera.⁹

6. Sarasin (2011) s. 166. Alla översättningar från tyskan är gjorda av artikelförfattaren.

7. Sarasin (2011) s. 166.

8. Sarasin (2011) s. 165.

9. Sarasin (2011) s. 165.

Mer konkret föreslår Philipp Sarasin fyra analytiska ingångar till kunskapshistorien. Den första kallar han *kunskapens systematisering och ordningsformer*. Här rymms frågor om hur den vetenskapliga kunskapen har avgränsats, definierats, stabiliserats och dokumenterats, liksom studiet av mer övergripande ideal och förhållningssätt, såsom objektivitet. Dessutom finns de mer eller mindre Foucaultinspirerade undersökningar som söker svar på vilka kategorier och indelningar som bestämmer, möjliggör och vidmakthåller den vetenskapliga kunskapen.¹⁰

Den andra ingången benämner Sarasin *kunskapens representationer och medieformer*. Tillvägagångssättet är här medieanalytiskt och en viktig premis hämtas från kultur- och mediehistorien: kunskap existerar inte som en ren substans utan förutsätter lagrings-, transport- eller återgivningsmedier. Därmed är den alltid formaterad. Att undersöka hur kunskap förändras eller inte förändras när den förflyttas mellan olika genrer, format och medier står i blickfånget i en typ av undersökningar. I ett annat slags analyser är det själva representationen som är det centrala, till exempel hur kunskap gestaltas i text, bild eller materia.¹¹

Kunskapens aktörer betecknar den tredje entrén till kunskapshistorien. Många personer och grupperingar frambringar, omvandlar eller tar till sig av kunskap. Åtskilliga studier av dem har varit socialhistoriska och ägnats åt exempelvis professionalisering av läkare eller ingenjörer. Deras specifika kunskapsroller – som producenter, förvaltare, bärare eller mottagare – har dock tenderat att hamna i skymundan. I ett kunskapshistoriskt perspektiv är det emellertid just dessa aspekter som är de överordnade. Sarasin ser här också en möjlighet att bredda repertoaren och ta in aktörer som av hävd inte har setts som centrala i kunskapsprocessen. Det kan röra sig om förmedlare eller popularisatorer, men även läsare och publik. Ett annat analytiskt fokus vore personernas självförståelse: hur såg de på sin egen kunskap, vilken betydelse hade kunskapen för deras individuella och kollektiva identitet, i vilken mån bestämdes deras ställning i samhället av deras kunskap?¹²

Den fjärde analytiska inriktningen går under beteckningen *kunskapens genealogier*. Med detta avses inte endast studier av ursprunget till vissa sanningsanspråk. Sarasin följer en linje från Nietzsche till Foucault

10. Sarasin (2011) s. 167.

11. Sarasin (2011) s. 168–169.

12. Sarasin (2011) s. 169–171.

och betonar att det alltid finns maktförhållanden som ligger till grund för kunskapsordningar och överhuvudtaget vetandets samhälleliga legitimitet. För honom har denna övertygelse en mer grundläggande implikation: kunskapens ordningssystem, representationer och aktörer är alltid del av maktsystem och bör analyseras med det som utgångspunkt.¹³

Avslutningsvis understryker Sarasin att den form av *Wissensgeschichte* som han har skisserat inte är en gång för alla given. Han betraktar den som en sorts tankeram.¹⁴ Så kan man naturligtvis göra, men det är också uppenbart att hans ramverk är av ett särskilt snitt. I en presentation av sin verksamhet deklarerar Zentrum Geschichte des Wissens visserligen att det inte finns någon *unité de doctrine* som förenar deras forskning, utan "en gemensam problem- och frågehorisont, vilken utgår ifrån att kunskapsutvecklingen och dess epistemiska, tekniska och kulturella förutsättningar liksom dess konsekvenser måste ses som en i grunden öppen process".¹⁵ Ändå framhäver Sarasin att tre teoretiska strömningar har grundläggande betydelse för fältet: Ludwik Flecks arbete om tankestil och tankekollektiv, Michel Foucault samt ett antal nydanande vetenskapshistoriska verk (Steven Shapin/Simon Shaffer, Bruno Latour och Hans-Jörg Rheinberger nämns).¹⁶

En större ram

Om man granskar Sarasins text närmare står det likafullt klart att det är Foucault som framför allt har satt sin prägel på manifestet, i synnerhet de psykiatri- och vetenskapshistoriska arbetena från 1960-talet. Det märks i de övergripande resonemangen och i att två av de fyra analytiska inriktningarna i praktiken dominerar: kunskapens ordning och kunskapens genealogi. Det är svårt att tänka sig en kunskapshistoria i mitten av 2010-talet som inte på ett eller annat sätt förhåller sig till Foucault, den enskilt mest inflytelserika teoretikern i humanvetenskaperna under de senaste decennierna. Att låta en historisk forskningsinriktning emanera ur en enda stark tankeriktning är emellertid vanskligt. Det

13. Sarasin (2011) s. 171–172. Se även Ulrich Johannes Schneider, "Wissensgeschichte, nicht Wissenschaftsgeschichte", i Axel Honneth & Martin Saar (red.), *Michel Foucault: Zwischenbilanz einer Rezeption* (Frankfurt am Main 2003).

14. Sarasin (2011) s. 172.

15. Presentation av Zentrum Geschichte des Wissens på dess webbplats, <<http://www.zgw.ethz.ch/de/portrait.html>> (7/11 2014).

16. Sarasin (2011) s. 165.

riskerar att snäva in förståelsen av vad kunskapshistoria kan vara, det riskerar att hämma kreativiteten och lägga band på nytänkandet. För att få inspiration till ett mer pluralistiskt synsätt kan man vända sig till nyare idé-, kultur- och vetenskapshistoria, men även till äldre källor och andra humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen.

Sarasins analytiska repertoar kan utan problem utvidgas till att omfatta flera dimensioner. *Kunskapens institutioner* – skolor, universitet, akademier, museer, bibliotek, bokförlag – är ett givet forskningsfält som Sarasin inte tar upp som en egen inriktning.¹⁷ *Kunskapens rum*, det vill säga studiet av hur kunskap tar form i en särskild geografi (byggnader, städer, länder, landskap) och sprids till andra, borde också vara en självskriven orientering. Detsamma gäller *kunskapens kulturer*. Regionalt, nationellt eller kronologiskt avgränsade *Wissenskulturen* har figurerat i ett flertal studier, men begreppet skulle kunna få mer analytisk stadga och klarhet om det inlemmas i ett sammanhållet kunskapshistoriskt program.¹⁸ Ytterligare ett undersökningsområde vore *kunskapens begrepp*, med andra ord begreppshistoriskt präglade studier av förändring och konstans i vokabulär och språkbruk. Och det går utan problem att identifiera flera tänkbara fält: kunskapens ekonomi, kunskapens politik, kunskapens praktiker och så vidare.

I empiriskt hänseende finns det sålunda alla möjligheter att vidga det schweiziska programmet. Innebörden av flera av de centrala teoretiska begreppen borde också kunna preciseras. Det gäller till exempel tanken om kunskapens cirkulation. Under det senaste decenniet är det ett tolkningsmönster som har använts i olika sammanhang, inte minst i studier av kulturmöten och i problematiseringar av vetenskapshistoriens traditionella geografi.¹⁹ Zürichforskarna ägnade också sin årsbok

17. Kunskapens institutioner har dock redan tilldragit sig Zürichforskarnas intresse; se exempelvis deras årsbok, *Nach Feierabend: Zürcher Jahrbuch für Wissensgeschichte* 6 (2010), som hade universitetet som tema.

18. Se exempelvis Claudia Mareis, *Design als Wissenskultur: Interferenzen zwischen Design- und Wissensdiskursen seit 1960* (Bielefeld 2011); Eva Cancik-Kirschbaum, Margarete van Ess & Joachim Marzahn (red.), *Babylon: Wissenskultur in Orient und Okzident / Science Culture Between Orient and Occident* (Berlin & Boston 2011); Flemming Chock (red.), *Polyhistorismus und Buntschriftstellerei: Populäre Wissensformen und Wissenskultur in der Frühen Neuzeit* (Berlin 2012).

19. Kapil Raj, *Relocating Modern Science: Circulation and the Construction of Knowledge in South Asia and Europe, 1650–1900* (Basingstoke 2007); Bernard Lightman, Gordon McQuat & Larry Stewart (red.), *The Circulation of Knowledge Between Britain, India and China: The Early-Modern World to the Twentieth Century* (Leiden 2013). Se även James Secord, "Knowledge

2011 åt "Zirkulationen". I en inledning reflekterade Philipp Sarasin och Andreas Kilcher över vad cirkulationsbegreppet kunde tillföra. De menade att detta, i motsats till vagare tankar om utbyte eller spridning av idéer, förutsatte en bärare eller ett medium. Vidare underströk de att cirkulationen aldrig innebar en oskyldig transport eller förmedling av kunskap, eftersom denna alltid påverkades av vem som bar den och hur den medierades. Inte heller var cirkulationstanken synonym med ett slags optimistisk diffusionsteori där kunskapen spreds till alla och envar. Sarasin och Kilcher betonade hur olika maktmekanismer ständigt begränsade kunskapens fria rörelse och därigenom omformade den.²⁰ Trots denna teoretiska ansats borde förståelsen av kunskapens kretslopp kunna förfinas och fördjupas avsevärt.

På ett mer grundläggande plan bör även den epistemologiska paletten kunna se annorlunda ut. Just för att Foucault och hans efterföljare har utövat ett så stort inflytande under de senaste decennierna bör vi överväga vilka alternativ som står till buds. I en betraktelse över de humanvetenskapliga disciplinernas historia menar Suzanne Marchand att det efter Thomas Kuhns och Michel Foucaults glansdagar kan finnas skäl att återvända till det som fanns före dem och se vad som finns att lära. Hon nämner kunskapsociologin som en tänkbar inspirationskälla, inte minst eftersom den kan uppmuntra och understödja historiker till att formulera mer generella kunskapsmodeller.²¹ Det går rimligen även att närma sig kunskapens historia utifrån andra teoretiska antaganden. Fenomenologiska och hermeneutiska ansatser skulle ge upphov till nya typer av frågor och infallsvinklar. På tysk botten finns det en hermeneutisk kunskapsociologi som knappast har fått något genomslag i de historiska studierna.²²

Mer allmänt är det notabelt att själva kunskapsbegreppet inte ägnas någon diskussion i kunskapshistoriens programmatiska texter; varken in *Transit*, *Isis* 95:4 (2004) och Kenneth Nyberg, "Svenska historikermötet, Stockholm, 8–10 maj 2014", *Historisk tidskrift* 134:3 (2014) s. 564.

20. Philipp Sarasin & Andreas Kilcher, "Editorial", *Nach Feierabend: Zürcher Jahrbuch für Wissensgeschichte* 7 (2011).

21. Suzanne Marchand, "Has the History of the Disciplines Had its Day?", i Darrin M. McMahon & Samuel Moyn (red.), *Rethinking Modern European Intellectual History* (Oxford 2014) s. 143–146.

22. Se exempelvis Norbert Schröer (red.), *Interpretative Sozialforschung: Auf dem Wege zu einer hermeneutischen Wissenssoziologie* (Opladen 1994) och Ronald Hitzler, Jo Reichertz & Norbert Schröer (red.), *Hermeneutische Wissenssoziologie: Standpunkte zur Theorie der Interpretation* (Konstanz 1999).

Sarasin eller någon av de andra försöker exempelvis ringa in vad kunskap är. Det går att hävda att kunskap är ett "essentially contested concept" i W. B. Gallies och William E. Connollys mening: det har genom historien varit omöjligt att enas om en gemensam definition, men det har likväl varit meningsfullt och rationellt att argumentera för en viss innebörd.²³ Åtskilliga av våra auktoritativa uppslagsverk saknar också separata, uttömmande artiklar om "kunskap".²⁴ I de fall där begreppet behandlas sker det ofta i form av en systematisk-historisk framställning av den västerländska epistemologins faser, från försokratikerna och framåt. Platons dialog *Theaitetos* tillskrivs en grundläggande betydelse. Den grekiske filosofen frågade sig där vad som skilde en åsikt från att besitta kunskap, och svaret var att det senare innebar att man hade goda grunder för sin uppfattning. Denna uppfattning levde vidare i den kunskaps-teoretiska reflexionen under lång tid, även när rationalism och empirism från 1600-talet satte sin prägel på debatten.²⁵

Kunskap kan följaktligen i en mycket generell mening förstås som en välgrundad och välbestämd föreställning om ett visst förhållande eller sakläge. I kunskapshistoriska studier måste man emellertid ständigt beakta vad som i en given tid och kontext betraktades som kunskap – och vad som inte gjorde det. Hur kunskap bestämdes, vad som skänkte den legitimitet, med vilken auktoritet den framträdde och hur den förhöll sig till andra föreställningar och idékonfigurationer är öppet för historisk analys. Att alltför entydigt låsa sig vid en viss definition gagnar inte den vetenskapliga reflexionen.²⁶

Motiv för kunskapshistoria

Det finns ett antal motiv för att utveckla kunskapshistoria. Att systematiskt införa kunskapshistoria i den vetenskapliga diskussionen skulle för det första innebära en nominalistisk intervention, det vill säga att

23. W. B. Gallie, "Essentially Contested Concepts", *Proceedings of the Aristotelian Society*, 56 (1956); William E. Connolly, "Essentially Contested Concepts in Politics", i dens., *The Terms of Political Discourse* (Lexington 1974).

24. Det gäller exempelvis *Encyclopedia Britannica*, *Geschichtliche Grundbegriffe*, *International Encyclopedia of Education* och *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Science*.

25. "Wissen", i Gottfried Gabel (red.), *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, vol. 12 (Basel 2005).

26. Lucian Hölscher för ett liknande resonemang om definitionen av religion i historiska studier i *Geschichte der protestantischen Frömmigkeit in Deutschland* (München 2005) s. 13–14.

man sätter namn på en företeelse som redan existerar. Det skrivs redan böcker som är kunskapshistoriska, det finns redan ett intresse för dessa frågor. Genom att ge detta ett namn kan självförståelsen öka och samband som tidigare ej uppfattades kan bli synliga. Om man sätter *kunskapen* i centrum för sitt studium – inte vetenskapen, kulturen eller politiken – kan det också sätta fart på den teoretiska och metodiska reflexionen.

En förutsättning för den utveckling som har kännetecknat några av de mest vitala historievetenskapliga riktningarna under senare tid tycks ha varit att ett nytt, gemensamt kunskapsobjekt har identifierats. Det gäller för genushistoria, som har blivit mer teoretiskt avancerat och mångfasetterat när det inte längre är synonymt med kvinnohistoria. I stället är det ett teoretiskt begrepp, genus, som är den samlande utgångspunkten. Något liknande är sant för mediehistoria. Monomediala studier av press, radio och tv har ersatts av ett breddat mediebegrepp och analyser av större mediasystem. Det gäller även för det historiekulturella fältet där man har fjärrat sig från en enkel uppdelning av bruk och missbruk av historien. I dess ställe har forskare utvecklat en hel rad sätt att förstå det förflutnas närvaro och manifestationer. För att stimulera en principdiskussion om kunskapshistoria kan det på samma sätt vara nödvändigt att man först fokuserar ett fält, kunskapens. Det får sedan stå i blickfånget för teori- och metoddebatter. Parallellt utförs empiriska utforskningar som både genererar en bättre konkret förståelse och ger upphov till att generella problem identifieras.

Ytterligare ett syfte med att föra fram kunskapshistoria som en egen inriktning är att det kan berika diskussionen om vart historievetenskapen är på väg. Vid flera tillfällen de senaste fem åren har frågan rests om vad som kommer efter den språkliga och kulturella vändningen. Kommer vi att se en återkomst för tingen och de materiella omständigheterna? Kanhända är det snarare rummet som expanderar eller själva tiden som hamnar i centrum för uppmärksamheten? Hämtas nya idéer från kultur- och samhällsvetenskaperna eller är det kognitions- och naturvetenskaperna som blir impulsgivare?²⁷ I den mån *Wissensgeschichte* står för något nytt är det knappast i form av ett avsked från det kulturteoretiska paradigmet, även om

27. Se exempelvis James W. Cook, Lawrence B. Glickman & Michael O'Malley (red.), *The Cultural Turn in U.S. History: Past, Present, and Future* (Chicago 2009). Sasha Roseneil & Stephen Frosh (red.) *Social Research after the Cultural Turn* (Basingstoke 2012) och ett flertal bidrag i AHR Forum, "Historiographic 'Turns' in Critical Perspective", *American Historical Review* 117:3 (2012).

en vital kunskapshistoria bör ge utrymme åt olika ansatser och infallsvinklar. Mer avgörande är att det handlar om ett nytt studieobjekt som är mer avgränsat och inte lika notoriskt mångtydigt som kulturbegreppet. Därtill finns det en programmatisk målsättning att förbinda kunskapen med de system och samhällseliga sammanhang som den har ingått i.

Ett tredje motiv att utveckla kunskapshistoria är att det kan bidra till att ställa dagens föreställningar om kunskapssamhället i kritisk belysning. Begreppet "kunskapssamhälle" – *knowledge society*, *Wissengesellschaft*, *société de la connaissance* – myntades av samhällsforskare som Peter Drucker och Daniel Bell i slutet av 1960- och början av 1970-talet för att karakterisera det postindustriella tillståndet. Under de senaste två decennierna har det fått vidare spridning och blivit ett allmänt omhuldat lösenord i samhällsdebatten.²⁸ Att historisera kunskapssamhället är därför en angelägen uppgift i en tid när så många politiska och ekonomiska förhoppningar knyts till skolan, universitetet och andra kunskapsbärande och kunskapsgenererade institutioner. Det finns redan ämnen som hämtar en god del av sitt existensberättigande ur sin förmåga att problematisera och ge perspektiv på samtidens kunskapsanspråk. Vetenskapshistoria har de senaste decennierna genomgått en dynamisk förändring och här finns det åtskilligt att lära av eller förhålla sig till. Även om det finns betydande undantag inriktas emellertid lejonparten av studierna inom detta område mot de vetenskapliga aktörerna och systemen i sig, medan den vidare samhällskontexten och den icke-akademiska kunskapsbildningen alltför ofta hamnar i bakgrunden. Vetenskapsstudier eller *Science and Technology Studies* (STS) har de senaste årtiondena etablerat sig som ett mångvetenskapligt fält. Under senare tid förefaller de historiska dimensionerna inom dessa ämnen dock ha krympt betänkligt och numera dominerar mer samhällsvetenskapliga analyser av nutiden.²⁹ Kunskapshistoria kan här träda in som ett humanistiskt ämne som kombinerar kronologisk vidsyn med ett sammansatt kunskapsbegrepp, lyhört för det historiskt specifika och medvetet om den större samhällseliga inramningen.

Ett fjärde, mer vittsyftande motiv för att utveckla kunskapshistoria är att

28. W. Krohn, "Knowledge Societies", i *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Science*, vol. 12 (2001); Christiane Reinecke, "Wissengesellschaft und Informationsgesellschaft", i *Docupedia-Zeitgeschichte*, <<http://docupedia.de/zg/Wissengesellschaft>> (7/11 2014); Marian Adolf & Nico Stehr, *Knowledge* (Abingdon, Oxon 2014) s. 156–161.

29. Christer Nordlund, "Motiv för vetenskapshistoria: Civilisationsdiagnos, vetenskapsanalys och kunskapsöversättning", *Lychnos* (2012) s. 219–220. Se även Lorraine Daston, "Science Studies and the History of Science", *Critical Inquiry* 35 (2009) och Peter Dear & Sheila Jasanoff, "Dismantling Boundaries in Science and Technology Studies" *Isis* 101:4 (2010).

det kan ge ett verkligt svar på frågan om humanioras relevans. Detta gamla spörsmål har fått förnyad aktualitet under 2010-talet och ett flertal skrifter i ämnet har utkommit. Många debattörer har inte bara pläderat för betydelsen av humanistisk kunskap, utan även understrukit att det är angeläget att humanister artikulerar vad denna kunskap består i och på vilket sätt den bidrar till samhällets välmåga.³⁰ Kunskapshistoria har goda förutsättningar att leva upp till dessa krav. Som intellektuell domän får den ytterst sin *raison d'être* av att den rannsakar, historiserar och fördjupar förståelsen för en av vår tids stora frågor.

30. Anders Ekström & Sverker Sörlin, *Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle* (Stockholm 2012); Tomas Forser & Thomas Karlsruhn (red.) *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter* (Göteborg 2014); Helge Jordheim & Tore Rem (red.) *Hva skal vi med humaniora?* (Oslo 2014).